

ורכב מאמינים

עלון שבועי מבית 'בני אמונים'

305

פְּרִשֶׁת חַיִּי שָׁרָה

תש"פ

מאוצרות אמונים

הספדו של אברהם לשרה

"ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה" (כג ב)
 "מהיכן בא? מהר המוריה" (כ"ד נח ה).

כתב רבי יוסף פצנובסקי כי בדברי המדרש נרמזו דברי הספדו של אברהם לשרה:

הצדיק האמתי אינו מסתפק בהיותו עובד ה' בעצמו, אלא מקפיד לחנך אף את ילדיו לצדק בדרך. יסוד זה נרמז במאמר חכמים (שבת קט"ב): "כל העונה אמן בכל כחו - פותחין לו שערין גן עדן", "כחו" הוא כנוי לצאצאים [כפי שפנה יעקב את ראובן בנו (בראשית מט א): "כחי וראשית אוני"]. ורמזו חכמים במאמרם, שמי שאינו מסתפק בהיותו "עונה אמן" בעצמו, אלא עושה זאת "בכל כחו", כלומר שמלמד אף את ילדיו להאמין ולדבק בה, זוכה למדרגת צדיק ש"פותחין לו שערין גן עדן".

לכך רמז אף המדרש שלפנינו: "מהיכן בא" - על איזו נקודה עמד אברהם בהספדו? "מהר המוריה" - על כך ששרה היטיבה כל כך לחנך את בנה, עד שלרב אמונתו הזכה מוכן היה לפשט צאצאיו למען קיום מצותה.

פרדס יוסף

אליעזר התפלל מחוץ לעיר

"ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים... ויאמר ה' אלתי אדני אברהם הקרה נא לפני היום..." (כד יא-ב)
 לשם מה דקדקה התורה לכתב את מקומה של באר המים?

פרש רבי זלמן סורוצקין:

צינה התורה שהבאר היתה ממקמת מחוץ לעיר, כדי ללמדנו שאליעזר נזהר שלא להתפלל בתוך העיר, לפי שהיתה מלאה גלולים. וכפי שמצינו במשה, שאמר לפרעה (שמות ט כט): "קצאתי את העיר אפרש את כפי אל ה'", ופרשו חכמים (תנחומא בא ה): "למה? שהיתה ארץ מצרים מלאה גלולים".

אונים לתורה

הזכרת תאר כבוד לאדם בתפלה

"ויאמר ה' אלתי אדני אברהם הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדני אברהם" (כד יב)

יסוד חשוב בהלכות תפלה קבע רבי יהודה החסיד:

אסור לאדם להזכיר תאר כבוד לאביו או לרבו בתוך תפלתו, אלא עליו להזכיר בשמם בלבד. וכפי שמצינו שהתפלל אלישע (מלכים ב ב יז): "איה ה' אלתי אלתי", מבלי שהקדים תאר לרבו.

לפי זה תמה, מדוע פנה אליעזר את אברהם בתפלתו:

פניני אמן ותפלה בפרשה

למשן יארכו ימים

"ואברהם זקן בא בימים וה' ברח את אברהם בכל" (כד א)
 "זקן בא בימים" - סופי תבות 'אמן'. ללמדך כי עגית אמן מאריכה ימיו של אדם, כמאמר חכמים (ברכות מז א): "כל המאריך באמן מאריך לו ימיו ושנותיו".

תוספות השלם בראשית כד א

הוסיף ואמר האדמו"ר רבי דוד יצחק אייזיק רבינוביץ מסקאליע:

כתב האור זרוע (הלכות קעדה סי' קצג) שהשעור שיש להאריך בעגית 'אמן' הוא כשעור אמירת תבות: א-ל מלך נאמן, כפי שאמרו חכמים (שבת קט"ב): "מאי אמן? א-ל מלך נאמן". והוסיפו בעלי התוספות (שם ד"ה א"ר) שיש להרהר בתבות אלו בשעת עגית אמן. ויש לומר שאף ענין זה נרמז בפסוק שלפנינו: "זקן בא בימים" בגימטריה: א-ל מלך נאמן (272). בכך רמזה התורה שפיון שהקפיד אברהם להאריך ב'אמן' ולענותה בפניה הראויה שה' הוא א-ל מלך נאמן, לפיכך זכה לאריכות ימים.

קצת דוד

פאן המקום לציון כי מאמר חכמים המבטיח אריכות ימים למקפיד על עגית אמן, הובא גם בתלמוד ירושלמי (ברכות ח ח) בתוספת תבה אחת: "העונה אמן מאריך לו ימיו ושנותיו בטובה", ואף הבטחה זו מרמזת בהמשך הפסוק: "וה' ברח את אברהם בכל".

אריכות ימים כשעור אמן

מעשה ביהודי יקר, מחסידי סאטמר, ושמו רבי חיים הירש גולדברג, אשר הדר באפן מיוחד בקיום מצות עגית אמן. לשם כך היה מתעכב בכל בקר בבית הכנסת למשך שעות ארוכות עד שהסתים המנגן האחרון לתפלת שחרית, כדי שיוכל לענות אמנים נוספים אחרי המתפללים. כמו כן תמיד היה מטה און לסביבותיו, וכאשר רק היה שומע ממרחק שמישהו עומד לבקר ברכה, מיד היה רץ ונעמד בסמוך לו כדי לענות אמן...

רבי חיים הירש נפטר לבית עולמו בשנת תש"ל כשהוא בן צ"א שנים - גיל שנחשב באותם ימים לאריכות ימים נדירה. רבו הגדול, בעל דברי יואל מסאטמר, התייחס לכך בהספדו, וכך אמר: דעו כי רבי חיים הירש האריך ימים, מפני שהקפיד בכל מאודו על עגית אמן, שעל אודותיה אמרו חכמים (שם): "כל המאריך באמן מאריך לו ימיו ושנותיו", ולפי שאמן בגימטריה צ"א, זכה להאריך ימים עד שנתו התשיעים ואחת.

מסעות הגה"ח רבי יקותיאל יצחק בראך אב"ד נאנאש

"אדני אברהם"? ובאר שהלכה זו נאמרה לבני חורין בלבד ולא לעבדים. ראיה לדבריו הביא רבי נתנאל פריד רבה של איוורש מדברי הירושלמי (ברכות א ג) שהספד שעבד פטור מקריאת שמע היא לפי שאומרים בה (דברים ט ד): "ה' אלקינו ה' אחד", והרי לעבד יש אדון אחר. הרי שאף בעמדו בתפלה משעבד העבד לאדונו, ועל כן יכול הוא להקדים בה תאר לשמו.

ספר חסידים תת: פני מבין

תפלת אליעזר התקבלה בזכות עצמו

"ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יצאת" (כד טו)
 לכאורה, די היה לכתב: "ויהי טרם כלה לדבר, מדוע נוספה המלה "הוא"?

פרש רבי יצחק אליהו לגדא המגיד מוילנא:

במסכת ברכות (ב) אמרו חכמים: "כל התולה [את קבלת תפלתו] בזכות אחרים - תולין לו בזכות עצמו". לפיכך אליעזר שתלה את קבלת תפלתו בזכות אברהם, ככתוב (לעיל פס' ב): "הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדני אברהם", תלו לו בזכות עצמו. לפיכך מדגישה התורה: "הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יצאת".

פשתן הדת

אימתי יש לכתוב בשמונה עשרה

"ויקד האיש וישתחו לה'; ויאמר ברוך ה' אלתי אדני אברהם" (כד כז)

מפסוק זה למד הנצי"ב מוולוז'ין סמך לדברי חכמים (ברכות יב א), שאת חובת הכריעה בתפלת שמונה עשרה יש לקיים בשעת אמירת 'ברוך'; וישתחו לה' אימתי? ויאמר (באמירת) ברוך ה'...

העמק דבר

תפלה הבאה מתוך מעשה

"אנכי בדרך נחני ה' בית אחי אדני" (כד כז)

דרש רבי עקיבא יוסף שלזינגר:

בל ישוב האדם בטל בביתו ויתפלל שיתרחש לו נס. אלא תחלה יפעל כמנהגו של עולם, ומתוך כך יתפלל ויבקש שתשרה הברכה במעשה ידיו. שכן מצינו באברהם; בבואו לבקש אשה ליצחק בנו, הקדים תחלה לפעל בדרך הטבע בכך ששלח את אליעזר, וכאשר היה אליעזר בשליחותו, אזי התפלל אליעזר, והזדמנה לו ברכה בדרך נס.

ליסוד זה רמז הכתוב שלפנינו: כאשר "אנכי בדרך" - כמנהגו של עולם, אזי זכיתי ל"נחני ה'".

תורת יחאל

"ואברהם זקן בא בימים וה' ברח את אברהם בכל"

למקפיד על עגית אמן מבטחים חיים ארכים וטובים.

כפי שאמרו חכמים (ירושלמי ברכות ח ח):

"העונה אמן מאריך לו ימיו ושנותיו בטובה".

ברכות השחר: בקול בקנה בחברותא.

ברכת המזון - 'הטוב והמטיב' (ד')

מה אדיר שמך בכל הארץ

תאר נוסף שבו אנו מכנים את בורא העולם בברכת הטוב והמטיב, הוא: 'אדיר'. תאר זה מבסס על לשון הכתוב (תהלים ח ב): "ה' אדירנו מה אדיר שמך בכל הארץ", שמשמעותו, שפחו הגדול של ה' נגלה בכל הארץ: במקומות ישוב בני אדם, ואף בים ובמדבר (אבודתה פסוק ל; ד"ס תהלים שם).

כפי שהתבאר במאמרים קודמים, התארים הנאמרים בברכה זו סדור בסדר עולה ממדרגה למדרגה. אף תאר 'אדיר', נגזר ומתעלה מתאר 'מלך' הקודם לו; 'מלך' הוא כנוי למי שגדול השליטה והיכולת לפעל לטובת נתניו, מתקף היותו בדרגת ממנה ושליט עליהם. אולם 'אדיר' הוא כנוי לשליטה שאינה נובעת רק מתקף היות השולט בפעל דרגה גבוהה מהנשלט, אלא מכך שיש בידו כח חזק שאין לנשלט אחיזה בו כלל (ראה רש"י תהלים ח ב), ובכח זה הוא יכול לעשות בנשלט כרצונו.

בפרק שירה נאמר כי שירתו של הים היא הפסוק (תהלים צג ד): "מקלות מים רבים אדירים משברי ים - אדיר בפרוס ה'", ואכן, אם נתבונן בתכונות המים, נוכל לקבל הבנה במשמעות תאר 'אדיר' שאותו אנו מייחסים לבורא יתברך; למים יש כח הרס עצום שיכול להשמיד כל חפץ על פני האדמה. כאשר נותן להם הבורא רשות לשטוף את העולם - כפי שהיה במבול, וכפי שמפעם לפעם נשמע כדגמת הדבר בזמננו - אין דבר שיכול לעמד בפניהם, ובגרעין ספורים הם יכולים לשטוף ולהחריב חלקות ארץ עצומות. עם כל זאת, במימים כתקונם עוצר הקדוש ברוך הוא בעדם, וזהו סמל בעבורנו לכוון האדיר של הבורא יתברך שאף במימי האדירים הוא שולט. וכפי שהוכיח הנביא את ישראל (דמיהו ח כב): "האומי לא תיראו ואם ה' אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו וינגעשו ולא יוכלו והמו גליו ולא יעברנהו" (ראה פנ"ו רג"ס על פרק שירה).

בנוסף תאר 'אדיר' יכול להתפרש ככנוי 'לעשיר' (ראה רש"י נחמיה ג ה) ומכנים אנו כן את הקדוש ברוך הוא בברכה זו, כדי להצהיר שתולים אנו את יהבנו בקדוש ברוך הוא שישפך כל מחסורנו, כביכול היה הוא עשיר בעל קמון בלתי גדלה (משנת משה' על הגש"פ ע"י קנן).

בן 'בוראנו' ל'יוצרנו'

לכאורה, משמעות השבחים 'בוראנו' ו'יוצרנו' היא שנה, אולם במטה משה' (שפוד הקבוצה שלא) באר שיש חלוק ביניהם: לשון 'בריאה' מתייחס לנחלק הרוחני שבאדם שהוא הנפש והנשמה, ולשון 'יצירה' מתייחס לחלק הגשמי שבו. וכפי שמצינו בבריאת העולם, שבחלקה נאמר על החלק הרוחני (בראשית א כו): "ויברא אלקים את האדם בצלמו", ולאחר מכן על החלק הגשמי (שם ב): "וייצר ה' אלהים את האדם רבו של המטה משה', המפרש", הביא שאביו רבי יצחק לא היה אומר 'בוראנו', כיון שיש לקב אהיה משמעות של 'יוצרנו'. ובאר המפרש", שאף שיש לחלק ביניהם לאמור, שלשון 'בריאה' מתאימה על בריאת הנפש והנשמה ו'יצירה' על הגוף החמרי, מכל מקום כיון שברכת המזון נתקנה על שביעת הגוף החמרי, ראוי יותר לומר בה לשון 'יצירה' המכונה כלפי הגוף החמרי (ש"ת מהרש"ל ד).

לכאורה, משמעות השבחים 'בוראנו' ו'יוצרנו' היא שנה, אולם במטה משה' (שפוד הקבוצה שלא) באר שיש חלוק ביניהם: לשון 'בריאה' מתייחס לנחלק הרוחני שבאדם שהוא הנפש והנשמה, ולשון 'יצירה' מתייחס לחלק הגשמי שבו. וכפי שמצינו בבריאת העולם, שבחלקה נאמר על החלק הרוחני (בראשית א כו): "ויברא אלקים את האדם בצלמו", ולאחר מכן על החלק הגשמי (שם ב): "וייצר ה' אלהים את האדם רבו של המטה משה', המפרש", הביא שאביו רבי יצחק לא היה אומר 'בוראנו', כיון שיש לקב אהיה משמעות של 'יוצרנו'. ובאר המפרש", שאף שיש לחלק ביניהם לאמור, שלשון 'בריאה' מתאימה על בריאת הנפש והנשמה ו'יצירה' על הגוף החמרי, מכל מקום כיון שברכת המזון נתקנה על שביעת הגוף החמרי, ראוי יותר לומר בה לשון 'יצירה' המכונה כלפי הגוף החמרי (ש"ת מהרש"ל ד).

אמן ואמן' וישועה

הספור שלפנינו נשלח אלינו מידי בעל המעשה, תלמיד חכם מבגר ונכבד המשמש מזה שנים רבות כר"מ באחת מהישיבות החשובות בארץ הקדש. הרי הוא לפניכם בשנוי עריכה מתבקשים.

לכבוד העומדים בראש מהפכת 'בני אמונים', החובקת זרועות עולם ומחזקת רבבות אלפי ישראל בארץ ובתפוצות באותה מצוה חשיבה ויקרה אשר אין גדול לפני ה' מפנה, מצות עניית אמן.

אחר מבוא השלום והברכה,

כמי שזכה לשמש בקדש באחת מהישיבות החשובות במרכז הארץ, אני זוכה מזה שנים לחזות בעיני בפעילות החשיבה והמברכת שלכם בהיכלי התורה, ואף משתדל לעודד ולחזק את תלמידי שיצטרפו גם הם להמנות בין הצדיקים 'שומרי אמונים' אשר הבטחו כי שערי גן עדן יפתחו בפניהם.

אף אני זכיתי להתחזק, בגיל מבגר יחסית, בהאי מצוה רבה, בעקבות פעילותכם המברכת אשר יסודותיה נטועים בהררי קדש, כפי שאתם מרבים להביא פעלונים היוצאים לאור על ידכם מדי שבוע, אשר כבדרך אנב חשוב לי לצון עד כמה רבה תרומתם לרומם אתה של תפלה בכלל ושל אמן בפרט בכל אמן ואמן.

פעילות המשרשת כה עמוק במורשת אמונותנו, סופה שתקנה שביטה בלבבות. לפיכך אין כל פלא בכך שהיא זכתה בחסדי ה' להצלחה כה כבירה בעולם התורה, ולחבור כה עמוק לפסל קל יהודי, ובפרט צעיר הצאן ובחורי החמד. כה לחי.

נצחתי את כתבתי כדי להקדים לספר בשבחכם ולחזקכם על פעילותכם המיוחדת, אולם הדבר שהביא אותי לכתבו הוא ספור אישי שהתחשף לאחרונה בקרב משפחתי, ואילמלא הייתי רואה בפרסומו תועלת לכלל ישראל, לא הייתי נדרש לפרסמו. זכני ה' יתברך בחסדיו במשפחה ברוכה ואף הגדיל חסדו עלי כאשר לפני כמה שנים זכיתי לברך על המגמר כאשר השאתי בכבוד את בני האחרון.

בד בבד התחילו ילדי הגדולים אף הם להשיא את צאצאיהם שיחיו. כך, ברחמי ה' ובחסדיו כבר זכיתי להשתתף כסב מאשר בשמחתם של כמה מנכדי. אין לתאר את גדל ההודאה שחש אתי לפני רבון העולמים בכל עת שאני זוכה ללוות את אחד מצאצאי לחפה.

בראש חדש ניסן האחרון, שמתי לפתע לב, כי בקרב נכדי הנפלאים יש ששה העומדים בגיל שדוכם, חלקם כבר עברו את הגיל, כבטוי השגור בפי הקמון, וטרם זכו למצא את זיוגם.

הדבר טורד במעט את מנוחתי, ולפיכך, בהתקרב יומא דהולוא של רבנו השל"ה הקדוש, מחבר התפלה הנודעת על חנוך הבנים, עלה בדי רעיון לנסע לציון קדשו שבטבריה בימא דהולוא ולהעתיק שם בתפלה לישועת צאצאי.

אומר ועושה. על אתר נרשמתי להסעה מארגנת שהתעדה לנסע למקום, ובקברו של יום "א בניסן הנודע כיומא דהולוא של השל"ה, מצאתי עצמי בתוך האוטובוס העושה את דרכו בואכה טבריה.

הדבר טורד במעט את מנוחתי, ולפיכך, בהתקרב יומא דהולוא של רבנו השל"ה הקדוש, מחבר התפלה הנודעת על חנוך הבנים, עלה בדי רעיון לנסע לציון קדשו שבטבריה בימא דהולוא ולהעתיק שם בתפלה לישועת צאצאי. אומר ועושה. על אתר נרשמתי להסעה מארגנת שהתעדה לנסע למקום, ובקברו של יום "א בניסן הנודע כיומא דהולוא של השל"ה, מצאתי עצמי בתוך האוטובוס העושה את דרכו בואכה טבריה.

הדבר טורד במעט את מנוחתי, ולפיכך, בהתקרב יומא דהולוא של רבנו השל"ה הקדוש, מחבר התפלה הנודעת על חנוך הבנים, עלה בדי רעיון לנסע לציון קדשו שבטבריה בימא דהולוא ולהעתיק שם בתפלה לישועת צאצאי. אומר ועושה. על אתר נרשמתי להסעה מארגנת שהתעדה לנסע למקום, ובקברו של יום "א בניסן הנודע כיומא דהולוא של השל"ה, מצאתי עצמי בתוך האוטובוס העושה את דרכו בואכה טבריה.

הדבר טורד במעט את מנוחתי, ולפיכך, בהתקרב יומא דהולוא של רבנו השל"ה הקדוש, מחבר התפלה הנודעת על חנוך הבנים, עלה בדי רעיון לנסע לציון קדשו שבטבריה בימא דהולוא ולהעתיק שם בתפלה לישועת צאצאי. אומר ועושה. על אתר נרשמתי להסעה מארגנת שהתעדה לנסע למקום, ובקברו של יום "א בניסן הנודע כיומא דהולוא של השל"ה, מצאתי עצמי בתוך האוטובוס העושה את דרכו בואכה טבריה.

הדבר טורד במעט את מנוחתי, ולפיכך, בהתקרב יומא דהולוא של רבנו השל"ה הקדוש, מחבר התפלה הנודעת על חנוך הבנים, עלה בדי רעיון לנסע לציון קדשו שבטבריה בימא דהולוא ולהעתיק שם בתפלה לישועת צאצאי. אומר ועושה. על אתר נרשמתי להסעה מארגנת שהתעדה לנסע למקום, ובקברו של יום "א בניסן הנודע כיומא דהולוא של השל"ה, מצאתי עצמי בתוך האוטובוס העושה את דרכו בואכה טבריה.